

FRANZ KAFKA’NIN “YARGI” ADLI ESERİ İLE SIEGFRIED LENZ’İN “ALMANCA DERSİ” ADLI ESERİNDE BABA-OĞUL MOTİFİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARATIVE LITERATURE AND COMPARISON OF FATHER-SON MOTIF IN THE WORKS OF FRANZ KAFKAS “YARGI” AND SIEGFRIED LENZS “ALMANCA DERSİ”

Fatma KARAHALİL

Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü
fatma-karahalil@hotmail.com

Özet

Franz Kafka’nın “Yargı” adlı eseriyle Siegfried Lenz’in “Almanca Dersi” adlı eserindeki baba-oğul motifini temel alarak hazırladığımız bu çalışmada, farklı dönemlerde yaşamış olan her iki yazarın eserini bu motif üzerinden yola çıkarak karşılaştırmaya çalıştık. Karşılaştırmalı Edebiyat kavramının tarihçesi ve karşılaştırmalı edebiyat kuramları hakkında temel bilgilere yer vererek her iki yazarın da adı geçen eserini baba-oğul motifi açısından karşılaştırmaya çalıştık. Bu bağlamda, incelenen eserlerdeki ortak özelliklerin ve farklılıkların ne şekilde yansıtıldığının değerlendirmesini yaptık.

Anahtar Kelimeler: motif karşılaştırması, karşılaştırmalı edebiyat, komparatistik, baba-oğul ilişkisi.

Abstract

The main purpose of this article is to analyse the relation between father and son in the work of Franz Kafka titled “Yargı” and in the work of Siegfried Lenz titled “Almanca Dersi“. First of all, we tried to compare the work of both authors who lived in different periods of life. This article is included the history and the theories of comparative literature. We tried to determine which methods are used in the works of this authors. In this context we evaluated the similarities and differences of the works of this authors by comparison.

Keywords: comparison of motif, comparative literature, father-son relation

Giriş

Bu makale, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılmış olan yüksek lisans çalışmam esas alınarak yazılmış olup bundan üretilen bir çalışmadır. Burada göstermek istediğim öge olan ve tezimin içerisinde incelediğim baba motifini, üstte adı geçen yazarların eserlerinden yola çıkarak bu kez baba-oğul ilişkisi açısından incelemek istiyorum. Bu makalenin kapsamını Franz Kafka'nın "Yargı" ve Siegfried Lenz'in "Almanca Dersi" isimli eserleri ile sınırlı tutarak bunları baba-oğul motifi açısından inceleyeceğiz.

1. Karşılaştırmalı Edebiyat'ın Tarihçesi ve Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi İçerisinde Kullanılan Yöntemler

"Karşılaştırmalı edebiyat, ulusal yazında veya uluslararası yazında edebiyat eserlerini inceleyen, araştıran, edebiyatın görev ve işlevleri çerçevesinde, düşünce ve biçim bağlamında benzer ve farklı yönleri ortaya koyan ve nedenleri üzerinde duran bilim dalıdır" (Baytekin, 2006:110).

Karşılaştırmalı Edebiyat kavramının, ülkemize batıdan girdiği bilinmektedir. Aydınlanma dönemi yazarlarından biri olan Lessing'in "Briefe, die neueste Literatur betreffend-1759" isimli eseri, Batıdaki karşılaştırmalı edebiyatın en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu eserde, Fransız ve İngiliz antik edebiyatı karşılaştırılarak Shakespeare'in antik edebiyata Fransızlardan daha yakın olduğu belirtilmiştir (Aytaç 2009: 24).

Karşılaştırmalı Edebiyatın ortaya çıktığı zaman dilimine değinmek gerekirse, bu terimin çok eski zamanlardan itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Rousseu ve Pichois (1994:18), klasik dönemin, hem edebiyat bilimi hem de karşılaştırmalı edebiyat için ortak bir başlangıç noktası olduğunu savunmaktadır:

"Karşılaştırmalı edebiyatın geçmişinin, kelimenin tam anlamıyla, tarih öncesiyle karışması oldukça muhtemeldi; iki edebiyat aynı anda ortaya çıkar çıkmaz, karşılıklı değerlerini ortaya çıkarabilmek için mukayese edildiler: Yunanca ve Latince, Ortaçağ Roman dili edebiyatları, 18. yüzyıldaki Fransızca ve İngilizce gibi milli bir önceliğin kabul ya da reddi demek olan karşılaştırmalı edebiyat, pozitivist hatta bilimsel dönemde bile, köklerini hiçbir zaman unutmuş değildir".

Karşılaştırma kavramının çok eski zamanlardan beri hayatın içinde var olduğunu Goethe'nin şu sözlerinden de anlamak mümkündür:

"Karşılaştırma, bilimsel bir metot niteliğine yükseldiğinde, sosyal bilimlerde, ulusal olanla yabancı ülkedeki durumu karşılaştırma anlamında 'komparatistik' çalışmalarda uygulama alanı bulmuştur. Komparatistik, bilim tarihinde 18. yy. sonu ile 19. yy. başı dönemde çeşitli alanlarda peş peşe ortaya çıkar. 1795 yılında Goethe'nin karşılaştırmalı anatomi yazısı (Erster Entwurf einer allgemeinen Einleitung in die vergleichende Anatomie) yayımlanır. Eser şu sözlerle başlar: 'Tabiat tarihi zaten karşılaştırmaya dayanır.'" (Aytaç, 2009:13).

Aydın (1999:50)'a göre, Goethe dünya edebiyatı terimini, temelde bireysel edebiyatlar arasındaki farklılıkların ortadan kalkacağı birleşik tek bir dünya edebiyatı düşlediği için bu kavramı ortaya atar.

Karşılaştırmalı edebiyat kavramı sadece edebiyatla sınırlı kalmamakla birlikte edebiyatla ilgili olan her dalda kullanım alanına sahiptir. Kefeli (2000:9) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

“Romantizm ve liberalizmin Avrupa’da etkili olduğu yıllarda doğan bu yeni araştırma sahası 20. yüzyılın ilk yarısında bilimsel araştırma metodları ve gelişmekte olan teknolojinin imkanları ile daha da zenginleşir. Önceleri iki farklı edebiyatın ya da kültürün karşılaştırılması şeklinde nitelenen “karşılaştırmalı edebiyat” kavramı daha sonraki yıllarda disiplinler arası bir alan olarak edebiyat-psikoloji, edebiyat-sosyoloji, edebiyat-felsefe, edebiyat ve diğer güzel sanatlar-resim, müzik, fotoğraf ilişkileri, özellikle son yıllarda ise edebiyatın bir uzantısı olarak nitelenen sinema ile olan yakın bağları incelenmekte ve bu farklı alanlar teknik, üslup gibi açılardan mukayese edilmektedir. Ancak hangi bağlamda ele alırsak alalım, karşılaştırmalı edebiyat farklı kültürlere ve farklı edebiyatlara bir açılım ve ufuk genişletme olarak nitelenir”.

Kullanım alanı çok geniş bir zaman dilimini kapsayan karşılaştırmalı edebiyat kavramı, belirli yöntem ve metotlara bağlı kalınarak incelenir. Sözkonusu yöntemleri şu şekilde özetlemek mümkündür: (Aytaç, 2009: 97-101).

1. Pozitivist İnceleme: Edebi eserin yazarın hayat hikayesine bağlı kalınarak ve bununla bağlantı kurularak incelendiği türdür.
2. Psikanalitik (Freudcu) İnceleme: Edebi eserin incelenmesi, yazarın bilinçaltına inilerek gerçekleştirilir.
3. Marksist İnceleme: Edebi eserin, yazarın ait olduğu toplum ve sınıfın özelliklerine dayandırılarak ve sosyal yapı, sınıfsal farklılıklar, toplumsal ilişkiler göz önünde bulundurularak incelendiği bir türdür.
4. Feminist İnceleme: Marksist düşünceye ters düştüğü bilinse de, temelinde Marksist düşüncenin bir türü olduğu gerçeği yatmaktadır. Edebiyat eserinde cinslerin konumunu ele alarak haksızlığa uğrayan kadınların sesini duyurmak fikri amaç edinilmektedir.
5. Hesaplaşmacı İnceleme: Edebi eserin başka metinler içindeki yerinin belirlenmesi sonucu ortaya çıkar. Amaç, eserin başka bir metin içerisinde alıntı ya da çalıntı biçiminde yer aldığı belirlemektir.
6. Dilbilimsel İnceleme: Edebiyat eseri, ait olduğu dil sistemine bağlı kalınarak açıklanır. Yazarın dile ne şekilde hakim olduğu, duygu ve düşüncelerini hangi öğelere bağlı kalarak ifade ettiği belirlenir.

7. Okuyucuya Yönelik İnceleme: Edebi eserin değeri, okuyucuda bırakmış olduğu etki ve izlenim göz önünde bulundurularak belirlenir. Okuyucunun eser hakkındaki düşüncesi esas alınır.
8. Felsefeye Dayalı İnceleme: Varoluşçu (Existensialismus) felsefe türünün esas alınarak yapıldığı bu inceleme türünde, herhangi bir felsefe ekolü belirlenerek bu görüşün eserdeki rolü incelenir.
9. Metne Bağlı İnceleme (Werkimmanent): En küçük konu biriminin motif olduğu düşüncesine dayanan bu inceleme türünde, edebi eser öz ve içerik bakımından incelenir.
10. Yapısalcı İnceleme: Edebi eserin soyutlaşmasına neden olduğu fikrine dayanan bu inceleme türü, özne, nesne, gönderici, alıcı gibi dört temel öge üzerine kurulmuştur.
11. Yorumlayıcı İnceleme (Hermeneutik): Yazarın, eserin belirleyici ögesini yorumlaması sonucu meydana gelen inceleme türüdür.
12. Alımlama Estetiği (Rezeptionsästhetik): Bir edebi eserin farklı zaman dilimlerinde okuyucu tarafından nasıl algılandığına bağlı olarak yapılan inceleme türüdür.
13. Çoğulcu İnceleme (Eklektik): İncelemecinin istediği yöntemi kullanmakta özgür bırakıldığı bir incelemedir. Eserde yoğun olarak göze çarpan özellikler göz önünde bulundurulur.

Burada ele alınan kuramlardan yola çıkarak motif karşılaştırması yoluyla her iki yazarın da aynı olguya nasıl baktığını ve bunu edebiyata nasıl yansıttığını görmek mümkün olacaktır.

2. Franz Kafka'nın "Yargı" ve Siegfried Lenz'in "Almanca Dersi" Adlı Eserlerinde Baba-Oğul motifinin Ele Alınışı ve Eserlerindeki Yeri

Bu bölümde karşılaştırılması yapılacak olan her iki eserde de baba-oğul motifinin ne şekilde ele alındığı belirtilerek bu motifin kullanımı ile ilgili adı geçen eserlerden örnekler verilecektir.

a. Kafka'nın "Yargı" Adlı Eseri

Franz Kafka'nın 1912 yılında yayımlanan *Yargı* isimli eseri, baba ile oğlu arasındaki ilişkinin son derece akıcı bir dil ile ifade edildiği ve babanın oğlunun yaşamı üzerinde hayati derecede önemli olduğunun vurgulandığı bir eserdir.

Franz Kafka'nın diğer eserlerinde de görüldüğü gibi, aynı şekilde bu eser de trajikomik olaylarla süslü, fantastik yapıda bir özellik göstermektedir. Babanın, oğlunu ölüme mahkum etmesi, oğlunun da buna hiç bir şekilde itiraz etmeden boyun eğmesi, üstelik onu ölüme sürükleyen köprüden atlamadan önce, her şeye rağmen onu sevdiğini söylemesi kabul edilmesi zor bir durum olarak karşımıza çıkar. “*Sevgili anne ve baba, sizi her şeye rağmen her zaman sevdim*” (Kafka, Erzählungen, 1983: 53).¹

Yine aynı şekilde, babanın hikayenin başında oğlunun Rusya’da yaşayan arkadaşının varlığını inkar edip daha sonra da arkadaşı ile uzun süredir haberleştiğini söylemesi, böyle bir arkadaşın varlığı konusunda okuyucuyu şüpheye düşürmekte, aslında arkadaş olarak nitelendirilen bu kişinin, babanın kendi hayal dünyasında yarattığı bir çocuk ya da başka biri olarak düşünülmesine neden olmaktadır. “*Ben onun buradaki temsilcisiydim*” dedi (Kafka, Erzählungen, 1983: 51). Bu alıntıdan hareketle, Rusya’daki arkadaşın varlığı akıllarda soru işareti olarak kalır.

Franz Kafka’nın kendi hayatından da pek çok kesite rastlanan bu hikayedeki baba motifinde baba, oğlunun kaderini belirleyen hükmü veren kişi rolünü üstlenmektedir.

b. Lenz’in “Almanca Dersi” Adlı Eseri

Siegfried Lenz’in 1968 yılında yayımlanan ve kendi içinde yirmi bölümden oluşan *Almanca Dersi* adlı romanında, ana karakter Siggı Jepsen ile ailesinin yaşadıkları ve savaş yıllarındaki Almanya, geçmiş ve bugün arasındaki geçişlerle birlikte anlatılmaktadır.

Bir babanın çocuklarının yaşamına ne derece etki edebildiği, çocuğun babası yüzünden değişen psikolojik durumu ve yaşadığı travma etkili bir şekilde ele alınmaktadır.

Siegfried Lenz’in bu eserinde, tıpkı diğer eserlerinde olduğu gibi olaylar tüm gerçekliği ile gözler önüne serilmektedir. Ben anlatıcı rolündeki ana karakter, hayatını mahvettiği, henüz çok küçük yaşlarda kendisinin ve diğer kardeşlerinin psikolojisinin bozulmasına sebep olduğu gerekçesi ile babasını suçlamaktadır:

“Eğer Rugbüll polisi için bir eğitim programı düzenlemeye cesaret edecek kimse yoksa, o hep bağımlı olarak kalır ve bu bağımlılıkla lanet olası görevini sürdürür. O belli bir yaşa geldiği için, ıslah edilme yaşı geçtiği için ben buradayım. Evet benim fikrimi soruyorsanız, onu temsilen buradayım” (Lenz, 2012 :461).

Görüldüğü gibi, adı geçen eserdeki çocuk, kendisini ıslahevine götüren sebebin babası olduğunu açık bir şekilde dile getirmekte ve yetişkinlerin davranışlarının çocukları üzerinde büyük bir rolü olduğunu belirtmektedir. Buradaki baba figürü, kendi amaçları uğruna ailesinden vazgeçen, gözü görevinden başka hiçbir şeyi görmeyen bir kişiyi temsil etmektedir. Görev tutkusunun bir saplantı halini alması ile birlikte, baba sadece görevini nasıl yerine getirdiği konusu ile ilgilenmekte, ailesini çocuklarını ihmal etmekte, hatta oğlunu kendi

1 Franz Kafka’ya ait olan tüm alıntıların çevirisi kendime aittir.

çıkarları için kullanılmaktadır. Bu durum, kuşkusuz henüz küçük yaşlarda olan çocuğun psikolojik durumunun zarar görmesine neden olmaktadır. Öyleki, çocuk babasının resim yasağı yüzünden sürekli denetlediği ressamın resimlerini kaçırarak saklamakta, sonunda da resim hırsızlığı ile itham edilip ıslah evine götürülmektedir. Eserin başında babasına, onun davranışlarına hayran kalan; ancak sonraları onun kendisine ve kardeşlerine verdiği zararı gördükçe ona karşı büyük nefret duyan bir çocuk görülmektedir. Eserdeki baba-oğul motifi göz önünde bulundurulduğunda, çıkar ilişkisine dayanan bir ilişki görülmekte olup aralarındaki ilişki son derece mesafeli ve uzaktır.

Eserde, görev aşkını saplantılı bir hale dönüştüren, aldığı karaları hiçbir zaman sorgulamayan bir babanın, hırsına yenik düşerek nelere sebep olduğu, ailesine nasıl zarar verdiği çarpıcı bir şekilde ortaya konulmaktadır.

3. Baba-Oğul Motifinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Bu bölümde, her ikisi de farklı zaman dilimlerinde yaşamış olan, ancak aynı konuyu kimi zaman benzer kimi zaman da farklı boyutları ile birlikte ele alan, 1883-1924 yılları arasında yaşamını sürdüren Çek asıllı yazar Franz Kafka ve 1926 yılında dünyaya gelip hala yaşamını sürdüren Siegfried Lenz'in, baba-oğul motifi açısından incelenen eserleri örneklerle açıklanıp bunların karşılaştırması verilecektir. Bu bilgiden de hareketle, baba-oğul motifinin 20.yüzyılın ilk yarısı ile son yarısı arasındaki işleniş farklılıklarını ve benzer noktalarını açıklamaya çalışacağız.

Franz Kafka'nın *Yargı* isimli eserinde, Kafka'nın diğer eserlerinde olduğu gibi baba-oğul arasında son derece kopuk bir ilişki olduğu gözlenmekte olup babanın aile içerisinde etkin bir rol üstlendiği görülmektedir. Öyleki, oğlunun hayatını etkileyecek kararı veren kişi de babadır. Eserin isminden de anlaşıldığı gibi, bir yargılama durumu söz konusudur. Eserde baba, oğlunu ağır bir şekilde cezalandırarak onu ölüme mahkum etmektedir:

"Şimdi neler olduğunu artık sen de biliyorsun! Sen aslında masum bir çocuktun, ama bundan daha gerçek olan bir şey varsa, o da senin daha şeytani bir insan olmandır! –Ve bununla birlikte şunu bil ki: Seni suda boğularak ölüme mahkum ediyorum!" (Kafka, Erzählungen, 1983: 53).

Alıntıdan anlaşıldığı gibi, baba oğlunun kaderini belirleyen bir otorite konumundadır. Aynı durumun Siegfried Lenz'in *Almanca Dersi* isimli eserinde nasıl ele alındığına değinelim. Bu eserin de, eserin isminden yola çıkılacak olursa, anlatılan olaylar ile okuyucuya ders verme niteliğine sahip olduğu görülmektedir. Tıpkı Franz Kafka'nın *Yargı* isimli eserinde olduğu gibi, Siegfried Lenz'in bu eserinde de, baba oğlunun geleceğini etkileyen, kaderini belirleyen bir görev üstlenmektedir.

Kafka'nın *Yargı* adlı eserindeki gibi, Lenz'in *Almanca Dersi* adlı eserinde de baba oğlunu, kendi deyimi ile "aile mahkemesinde" yargılamakta, oğlu ile ilgili bir karara varmaktadır.

“Klaas’ın önünde (fotoğrafının önünde) sözüm ona başımıza açtığı derterin hesabını çıkardı, hafifletici sebeplere hiç değinmedi, çünkü ona göre böyle bir durum yoktu, doğrudan bir fotoğrafa seslenerek bir ailede de mahkeme kurulup karara varılabileceğini vurguladı” (Lenz, 2012:366).

Baba, bu karar ile birlikte oğlunun eve girmesini ve diğer aile üyeleri ile iletişime geçmesini yasaklamaktadır. *“Dinleyin! Ben yaşadığım sürece bu evden içeri adım atamaz! Ayrıca Klaas’ı düşünmek, adını söylemek de yasak! Onu hafızanızdan silip atacaksınız (Lenz, 2012: 367).*

Kafka’nın eserinde baba, oğlunu sert bir şekilde cezalandırıp ölümüne sebep olsa da, Lenz’in eserindeki baba motifi oğlunu Kafka’ya nazaran daha hafif bir şekilde cezalandırmaktadır.

Franz Kafka’nın eserindeki baba motifi bazı hikayelerinin başında yaşlı, güçsüz, hasta olarak ortaya çıksa da, hikayenin akışında babanın tekrar eski gücüne kavuşup oğluna karşı sonsuz bir başarıyı elde ettiği görülür.

“Baba öne doğru eğildi; ancak düşmedi. Georg, beklediği gibi ona doğru yaklaştığından, tekrar dimdik ayakta durmaya başladı. ‘Olduğun yerde kal, artık sana ihtiyacım yok! Buraya gelebilmek için hala gücünün olduğunu düşünüyorsun ve böyle istediğin için kendini yine de geri çekiyorsun. Kendini yanıltma! Ben hala çok güçlüyüm. Belki de yalnızken geri çekilebilirdim; ama annen bana kendi gücünü verdi[...].’” (Kafka, Erzählungen, 1983: 52).

Yani, Kafka’daki baba-oğul motifinin, aslında baba-oğul çatışmasını konu aldığı aşıkardır. Baba ile oğlu arasında bir güç mücadelesi, otoriteyi kaybetmeme çabası olduğu görülmektedir. Siegfried Lenz’in eserinde ise, baba ile oğlu arasında mesafeli bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. Babanın güçsüzken güçlü duruma gelmesi ya da güçlüyken güçsüz duruma düşmesi gibi bir durum söz konusu olmamakla birlikte babanın aile içindeki ve iş hayatındaki konumu hikayenin başında nasılsa sonunda da aynı şekilde devam etmektedir.

Siegfried Lenz’in eserindeki baba-oğul motifini birbirlerine karşı gösterdikleri ilgi ve tutum açısından değerlendirmek gerekirse, söz konusu eserdeki baba, çocuğu tarafından, yaşanan olayların sorumlusu tutulan kişi olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, eserde oğlu Siggie ile arkadaşı arasında geçen diyalogta şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

“Kurtchen: Baban gerçekten polis mi?

Ben: Hepimizin canına okudu. Glüserup ile Rugbüll arasını temize havale etti, ailesi dahil. Böyle birine ne yapacağımı söylemeye ihtiyaç yoktur. Bir görev almaya görsün, işi gücü bu olur; hayatı boyunca” (Lenz, 2012:463).

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, çocuk ailesini bu güç duruma sürükleyen tek sebebin babası olduğunu açık bir şekilde ifade edip babasını suçlamaktadır.

"Eğer Rugbüll polisi için bir eğitim programı düzenlemeye cesaret edecek kimse yoksa, o hep bağımlı olarak kalır ve bu bağımlılıkla lanet olası görevini sürdürür. O belli bir yaşa geldiği için, ıslah edilme yaşı geçtiği için ben buradayım. Evet benim fikrimi soruyorsanız, onu temsilen buradayım" (Lenz, 2012 :461).

Franz Kafka'nın *Yargı* isimli eserinde bu durum tam tersi bir özelliğe sahiptir. *Yargı* eserinde oğlu Georg, ilk başta babasını onu kandırıp arkasından iş çevirmekle suçlarsa da, daha sonra babasının kararına boyun eğmek zorunda kalır. Hatta oğlu babasının acımasız bir şekilde vermiş olduğu bu kararı onaylamasa bile, babasının kararına boyun eğip ölüme sürüklenir.

4. Sonuç

Bu bilgiler ışığında, hem Franz Kafka'nın hem de Siegfried Lenz'in adı geçen eserlerinde belirgin bir şekilde ortaya çıkan benzerlikler ve farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ortak özelliklerden bahsedilecek olursa, farklı zaman dilimlerinde aynı konuyu ele alan her iki yazardaki baba-oğul motifinin de aralarında mesafeli bir ilişki bulunması bakımından benzer bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Baba, oğlunun kaderini belirleyen bir etken olarak karşımıza çıkar. Ancak Franz Kafka'nın eserinde çocuk, babasının kararına hiç bir şekilde itiraz etmeden boyun eğse de, Siegfried Lenz'in eserinde bu durumun farklılık gösterdiği saptanmıştır. Sözkonusu eserlerin, yazarlarının hayatlarının belirli kesitlerinin içerisinde yer aldığı görülmektedir. Eserler göstermiş oldukları bu özellik bakımından, biyografik birer eser olma niteliğine sahiptir.

Bu bilgilerden hareketle, karşılaştırmalı edebiyat bilimi kuramlarından olan Metne Bağlı (Werkimmanente) İnceleme, Alımlama Estetiği (Rezeptionsästhetik), Yorumlayıcı İnceleme (Hermeneutik) gibi kuramların yanısıra Çoğulcu İnceleme (Eklektik) yöntemi ile incelenip karşılaştırılması yapılan bu eserlerin baba-oğul motifini işleme bakımından hem farklı hem de benzer özellikler taşıdığı sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

- Aydın, K. (1999), *Karşılaştırmalı Edebiyat, Postmodern Bağlamda Algılanışı*, Birey Yayıncılık, İstanbul.
- Aytaç, G. (2009), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Baytekin, B. (2006), *Kuramsal ve Uygulamalı Karşılaştırmalı Edebiyat Bilim*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Kafka, F. (1983), *Erzählungen*, Fischer Taschenbuch Verlag GmbH, Frankfurt am Main.
- Kefeli, E. (2000), *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul.
- Lenz, S. (2012), *Almanca Dersi*. (Çev. Ayşe Sarısayın), Everest Yayınları, İstanbul.
- Rousseu A.M. ve Pichois Cl. (1994), *Karşılaştırmalı Edebiyat*, (Çev. Mehmet Yazgan), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.